

KÉT TÖRZS, KÉT MÉDIA*

A törzsi háború média-hadszinterének jelentőségét az adja, hogy tömegdemokráciában a hatalom megszerzésének és megtartásának legfőbb módja a választók megnyerése (meggyőzése, befolyásolása, manipulálása); a választók „birtokában” a hatalom akár még antidemokratikus (népellenes, diktatórikus) lépéseket (akciókat) is megengedhet magának. A média megszerzésének erős vágya és kísérlete elegendő ok az elhúzódo, nyílt csatározásra: a törzsi háborúzás legfontosabbnak vélt, de mindenképp legjobban szem előtt lévő és legzajosabb hadszíntere a média; nem véletlen, hogy rendszerváltásunk során a háborúra utaló kifejezéseket (pl. „hadállások elfoglalása”) is először ezzel összefüggésben használták.

Amint médiakönyvemben beszámolok róla, 1990. február 28-án a szabad demokraták megütközéssel fogadták azokat a terveket, amelyek a március 15-i ünnep „semlegesítésére és a tájékoztatás csorbítására irányulnak”. A Pozsgay Imre felügyelte Magyar Rádió és Televízió kuratóriuma úgy döntött, hogy a két intézmény fizetett politikai hirdetéseket – meghatározott ideig – nem sugározhat. A Magyar Televízió elnöksége (élén Nemeskürty Istvánnal) pedig felmentette Aczél Endrét a Híradó és A Hét főszerkesztői beosztásából, és Pálffy G. Istvánt, az MTV elnökségének tagját bízta meg a főszerkesztői teendők ellátásával.

Voltaképp innen datálható a magyar médiaháború kezdete. Ez az a sajtótörténeti esemény, amikor az újságíró szakma is beszáll a politika médiaküzdelmébe. Ez az az esemény, amely – a politikai ellenzék után – az újságírók jelentős részét is nyíltan eltéríti a „történelmileg logikus” pályáról: a fő csapásirány a kádári rendszer és kiszolgálói bírálataról áthelyeződik a rendszerváltoztatók jelentékeny erőinek bírálataira. Pozsgay Imre és az MDF a fő ellenség, és Aczél Endre a fő védelmi pont, aki minden kétségtelen kvalitásával együtt a régi rendszer katonája.

* Ennek a fejezetnek az eredeti változata a Demokrácia Alapítvány felkérésére készült, Két törzs, két média, két választás – és egy háború címmel megjelent a Politikai Évkönyv 2002 kiadványban.

„Aczél Endre kirúgásával az MDF-nek és a kormánynak – a korabeli szóhasználattal élve – *sikerül jelentős hadállásokat elfoglalni a televízió egyes csatornáján. Emiatt az ellenzék és a szakma jelentős része folyamatosan támadja* (az én kiemelésem – VDGy) *Pálfy G. Istvánt, még hosszú hónapok után sem fogadják el kinevezését, annak körülményeit.* Az ellenzéki kifogás szerint a televízió nem lehet a pártcsatározások eszköze, az újságírói ellenállás amolyan önvédelmi akció – írja Farkas Zoltán, a 16 Óra című közéleti rádióműsor majdani főszerkesztője.

Így kezdődött tehát rendszerváltásunk médiaháborúja, s tart a mai napig, amikor újra a balliberális törzs áll az ország kormánykerekénél. Túlfeszítené e könyv kereteit, ha csak a leglényegesebb eseményről, fordulatokról, összefüggésekről kívánnék is számot adni, amik ez alatt az idő alatt a médiahadszínteret jellemezték (két kötetes médiakönyvem ezeket amúgy is tartalmazza). A média mint különleges hadszíntér természetének, a törzsi háborúban betöltött szerepének bemutatásához elegendőnek ítélem a legutolsó szakasz vizsgálatát: milyen megfontolásokból, milyen médiapolitikával készült a nacionalista törzs vezető pártja a 2002. évi választásokra; mi jellemezte a média és a törzsek viszonyát; milyen szerepet játszott a (két) média abban, hogy a választási kampány minden eddiginél határozottabban és világosabban kettévágta a nemzetet (miközben a törésvonal nem a polgári demokráciákban megszokott értékek és érdekek mentén keletkezett, hanem a saját magyarságunkhoz, saját nemzetünkhöz való különböző viszonyulásunk kifejeződéseként).

Két média

Kormányzása második évében Orbán Viktor miniszterelnök bejelentette a médiaegyensúly megteremtésének igényét. Ezzel (rendszerváltozásunk időszakát tekintve) új sajtókorszak kezdődött Magyarországon. Egészen odáig tartotta még magát az az antinacionalista erők által sulykolt „politikailag korrekt” álláspont, amely szerint a sajtó a természeténél fogva ellenzéki, a mindenkori hatalom nem szólhat bele a működésébe, nem fordíthat közpénzeket saját sajtó létrehozására, állami hirdetéseket a rokonszenvező sajtó támogatására, ellenben garantálnia kell a sajtópiac szabad működését, a média maradéktalan függetlenségét. „Ha vannak is problémák”, már ami a tájékoztatás tárgyilagosságát, hitelességét illeti, majd „kiforrtja magát”: a szabad verseny áldásos hatására a média egészen és az egyes médiumokon belül előbb-utóbb létrejön a kiegyensúlyozott tájékoztatás, hiszen a közönség azokat az újságokat, csatornákat, műsorokat fogja választani a pénzéért, amelyek a legtárgyilagosabbak, leghitelesebbek, legszínvonalasabbak, legszórakoztatóbbak; s a hirdetőik, értelemszerűen, ugyancsak itt fognak kikötni.¹

Nos, Orbán Viktor és a Fidesz egyenesen a saját bőrén tapasztalhatta meg, hogy a média valóságának nem sok köze van ehhez az ideához. Amint ezt médiakönyvemben részletesen bemutatom, a sajtó függetlensége kezdetben kimerült abban, hogy igyekezett leválasztani magát a hivatásos hatalomról, önállósodni, saját szakállára politizálni; aztán az első szabad választások után – vonzódásainak megfelelően – sietősen „befeküdt a politika ágyába”². E vonzódás lényegét pedig úgy lehet a legtömörebben megfogalmazni, hogy „a média balra húz”. Orbánék tudták, hogy a király meztelen. Megtapasztalták, hogy attól a pillanattól, midőn politikai pályájukat távolítani igyekeztek a szabad demokratáktól – akik nemcsak a törvénytelen taxisblokádot üdvözlötték, de a Demokratikus Chartában vállalt szerepükkel a MSZP politikai karanténból való kiszabadulását is elősegítették –, az addig hozzájuk oly szívélyes média egyszeriben a szemétkosárba való visszahajtással fenyegette őket. A balra húzó médiának nem volt háborognivalója az antinacionalista exkommunisták közt lehorgonyzó liberálisokon (pontosabban: szabad demokratákon), ezzel szemben egyik napról a másikra az MDF-Fidesz pártszékház-ügylet leleplezésével, no meg Orbán belső ellenzékének dicséretével lett tele, aminek következtében a kegyvesztett párt népszerűsége 1992-93-ban a toronymagas első helyről a töredékére zuhant vissza.

Tartozom annak igazolásával, hogy a magyar média valóban balra húz. A bizonyítást azért kell elvégezni, mert bár egyes médiatípusoknál a vállalt hovatarozás és a statisztika segítségével cáfolhatatlan adatokhoz (arányokhoz) jutunk (ld. például az országos napilapokat: Népszabadság, Magyar Hírlap, Népszava – s velük szemben egyedülként a Magyar Nemzet), az elektronikus médiában (mind a közszolgálatiban, mind a kereskedelmiben) kevésbé nyilvánvalóak a személyes és intézményes kötődések. Ahol viszont ugyancsak számokkal igazolható a közvetlen piaci megfontolások háttérbe szorulása, a szabad verseny korlátozása, az a hirdetési piac: az eredendően internacionalista (terjeszkedő) hajlamú nemzetközi tőke (akárcsak a hazai antinacionalista tőke) látványosan elkerüli a nemzeti – vagyis az ő fogalmai szerint nacionalista – beütésű sajtóorgánumokat, sutba vágva közvetlen piaci érdekeit (viszont kétségkívül szem előtt tartva a közép- és hosszú távúakat). A Magyar Nemzet eladott példányszáma ma már több mint kétszerese a Magyar Hírlapénak; a Magyar Hírlap hirdetési bevétele ezzel szemben többszöröse a Magyar Nemzetének.

A balra húzásra, a liberális elfogultságra – a számszerűsíthető közvetleneken túl – két közvetett, habár igen alapos bizonyítékunk is van. Mindkettő forrása ugyanaz a könyv: Médiáhozugságok³. Ennek szerzője, Bernard Goldberg minden kétséget kizárólag (tétélesen) igazolja, hogy még a sajtószabadság sokat dicsért hazájában, az Amerikai Egyesült Államokban is a legnagyobb médiumok hírműsorainak (!) munkatársai önként és dalolva (tehát nem valamiféle összeesküvés részeként, csupán a „politikailag korrekt” felfogáshoz

„magától értetődően” igazodva) előnyben részesítik a balos (demokrata) eszméket és személyeket a jobbos (republikánus) eszmék és személyek ellenében, értelemszerűen az igazság (valóság) kárára. Erről a tényről a jobboldal eddig is bőségesen írt és nyilatkozott, de ellenlábas lévén, kevés hitelességgel és meggyőző erővel. Goldberg viszont maga is a legnagyobb balra húzók egyikének, a CBS televízióinak a veterán riportere, s megfigyelései közzétételekor kellőképpen népszerű és megbecsült ahhoz, hogy hozzájárulhasson a valóság kiderítéséhez és széles körben való elfogadtatásához; no meg saját kirúgásához.

„Nézd, Bernai – mondta a CBS News elnöke –, persze, hogy van liberális elfogultság a hírekben. Minden tévécsatorna balfelé húz” – emlékszik vissza a könyv szerzője. S hozzáteszi: „Olyan hangsúllyal mondta ezt, mintha azt akarná ezzel kifejezni: »Ne hülyéskedj, mindannyian tudjuk ezt – az egész átkozott világ tudja ezt.«,

Ez azonban egyelőre még csak az amerikai média magatartásáról (alapvető vonzódásáról) állít ki hiteles képet, nem a hazairól. Nagy szerencsénk, hogy nálunk, a mi balliberális táborunkban is akadnak olyan bátor újságírók, akiknek a táborukhoz való idomulásuknál fontosabb az igazság kimondása. A szóban forgó könyv előszavában Seres László, a Népszabadság és az Élet és Irodalom jeles szerzője a következőt veti fel: „...miért van az, hogy bizonyos hazai sajtómunkások is kizárólag a saját ballib világnézetüket tartják »normálisnak«, a tőlük eltérő nézőpontokat vagy (jobb esetben) lenézik, vagy (rosszabb esetben) nem is vesznek róluk tudomást. Miért van az, hogy a balliberális értékvilág csak jó és morális, a jobbliberális, horribile dictu: jobboldali értékvilág csak és kizárólag rossz, immorális lehet?”

Nincs itt a helye, hogy választ keressünk Seres kíváncsi – és valóban érdekes – kérdésére; számunkra, továbblépésünkhöz elegendő a tény rögzítése: a magyar média tendenciózusan balra húz, akkor is, ha éppen jobboldali koalíció van kormányhatalmon, akkor is, ha éppen baloldali. Az elvileg politikailag független, mert „csak” a pénzre utazó kereskedelmi tévék többségére ez ugyanúgy igaz, mint a közszolgálati médiumok legtöbb munkatársára.

Példa gyanánt érdemes megfigyelni az egyik kereskedelmi csatorna Heti Hetes című, közkedvelt tévéműsora hangvételének változását. Orbán Viktorral (pártjával, kormányával, és általában a nemzeti – „nacionalista” – szellemiséggel-retorikával) szemben rendre olyan ellenségesnek, helyenként közönségesnek (mondhatnám: alpárinak) bizonyult, hogy az RTL Klub vezetői – a várható újabb Fidesz-győzelem fenyegetésében – jobbnak látták, ha szüneteltetik a műsort. A törzsi háborúskodás – ez esetben az Orbán elleni utálkozás és gyűlölködés – ízére rákapott nagyközönség, akárcsak a balra húzó sajtó, hallani sem akart azonban a felfüggesztésről, egyenesen a sajtó- és

szólásszabadság eltiprását látta benne (miközben szorgalmasan követelte a jobboldali, Lovas-féle Sajtóklub ATV-n látható műsorának azonnali betiltását). A Heti Hetes tehát maradt, s maradt a kormányváltás után is; így derülhetett ki, hogy az új – antinacionalista – hatalommal szemben ennek a csapatnak nincs igazán mondanivalója. Nem csoda. Hiszen ugyanahhoz a nacionalizmustól, szélsőjobboldaliságtól rettegő, vagy a fennhéjázónak, hamisnak ítélt nemzeti eszméket egyszerűen csak megvető, ésből vagy szívből utáló nagy törzshöz tartoznak.

Ami itt számunkra – a két média létrejötte-létrehozása szempontjából – igazán fontos és lényeges, hogy Orbán Viktoréknak kormányra kerülésük pillanatában fel volt adva a lecke: mit kezdjenek ezzel a balra húzó médiával, ha el akarják kerülni, hogy egy nem választott hatalmi ág döntse el a majd 2002-ben esedékes választásokat. Hogy világos legyen: nem (volt) magától értetődő, hogy melyik út mellett határoznak. Hiszen a balra húzás, mint rámutattam, véletlenül sem azt jelenti, hogy a teljes – ez esetben – magyar média összes munkatársa, vagy akár csak a többsége, egy nagy összeesküvés részeként tudatosan és örökre elkötelezetten besorolódik (beépül) a balliberálisok (antinacionalisták) táborába. Újra csak elkerülve, hogy az okok elemzésébe belemélyedjünk, oszthatnánk azt a kényelmes álláspontot, hogy a magyar balra húzás legfőbb oka és magyarázata a negyvenöt évig uralkodó kommunista-szocialista rezsim, s az a tény, hogy újságíróink zöme abban a korban kezdte pályáját és felemelkedését. Csakhogy javarészt ugyanilyen újságírók közreműködésével alakult ki ez eddig nem létező jobboldali, nemzeti újságírás is; másfelől ott van Amerika példája, ahol egyetlen évig sem uralkodott a kommunizmus. Csupán a liberalizmus. A másik antinacionalizmus. A liberalizmus-antinacionalizmus ma a globális (egyvilágú) világ meghatározó eszméje, ezért tudja nagy mértékben befolyásolni a nyilvános közgondolkodást, tudja megszabni a „politikailag korrekt” normatívákat, a szalonképesség fő kritériumait. Balra húzó hazai újságíróink zöme e „haladó”, „korszerű”, „felvilágosult” eszmevilághoz csatlakozik (kötődik), s csupán egy kis hányada az, amely a korábbi uralkodó elit részeként voltaképp régi hatalmához, tekintélyéhez, befolyásához – norma meghatározó kiváltságához – ragaszkodik az amúgy jócskán megváltozott körülmények között is. Éppen e „menthetetlenek” viszonylag kis száma, s a zöm alapvető jóhiszeműsége folytán következhetett be az a kisebb csoda, hogy balra húzás ide vagy oda, a határozottan jobbra tartó Fidesz győzött az 1998. évi választásokon. Bár szavazói megnyerésében kétségkívül szerepet játszott az értelmiségi véleményformálókra erőteljesen ható, jobbára óvatos Magyar Nemzet, valamint az összeomlani készülő Új Magyarország újságíróiból összeverbuvált, sebtében összetákoltt, radikálisabb hangvételű Napi Magyarország, a „kisebb csoda” nem emiatt, hanem a jóhiszeműek jóvoltából következett be. Akik a szélsőségességgel, antiszemitizmussal, horthyzmussal, nacionalizmussal, csurkizmussal megvádolt MDF *ellen* az első kormányzati ciklusban teljes erőbedobással küzdöttek, ugyanakkor nem igazán lelkesítette

őket a Horn-vezényelte régi társaság második ciklusbeli tündöklése, pontosabban bukducsolása sem – szívesen szavaztak hát magukban a mégiscsak liberális gyökerű, ifjú generációra, s ezt a vonzalmukat a médiában, az akkor esedékes választási kampányban sem rejtették véka alá (ami ezúttal nem jelentett sem többet, sem kevesebbet, mint hogy nem fogtak a Fidesz módszeres, igaztalan lejáratásába). Ezt látva és tudva, teljesen jogosan merül fel a kérdés, miért félt a Fidesz attól, amitől; miért nem bízott továbbra is a jóhiszeműekben; miért nem megnyerni akarta továbbra is a médiát, ahelyett, hogy az egyensúlyteremtés jegyében nekiáll újságokat, csatornákat, műsorokat, felügyeleti pozíciókat gyűjtögetni magának, innen-onnan (mindenekelőtt a közszolgálati rádióból, televízióból) kiszorítva azokat, akik nem az ő kedvére táncolnak?

A szemétkosárba való visszahajtás szorító emléke csak az egyik ok volt. A másik: a sajtóban ellenük újra feltámadt zsigeri (mert voltaképp indokolatlan, alaptalan, irracionális) gyűlölet, kormányzásuk szinte legelső pillanatától. A közélet akkori megfigyelőjének az az érzése támadt, hogy ezt már átélte egyszer: igen, szegény megboldogult Antall József miniszterelnöksége idején, amikor a médiában megszólalók időnként jobban hasonlítottak felelőtlenül robbantató szellemi terroristákra, semmint a tárgyilagos tájékoztatást felelősséggel űző újságírókra vagy a szavukért felelősséggel tartozó értelmiségiekre. Nem véletlen, hogy említett médiakönyvemben az első kormányzati ciklus időszakát (pontosabban az erre eső médiakorszakot) az „Akciózások kora”, az Orbánékkal kezdődő időszakot pedig a „Déjà vu-k kora” megnevezéssel jelöltem. Utóbbinál bemutattam egy csokorra valót Tóth Gy. Lászlónak, Orbán Viktor miniszterelnök főtanácsadójának igen beszédes címmel megjelent gyűjteményéből: *Politikailag korrekt. Balliberális eszmefuttatások határok nélkül*⁴. Tekintettel bizonyító erejükre, itt is feltétlen idéznem kell őket:

„Bizony Eleknek, Csurkának egy a hangja: a másik oldal egzisztenciális megsemmisítésével fenyegető halálos hang. Persze nem elhanyagolható különbség, ha azt vesszük, hogy ez utóbbihoz rosszabb idegzetű honfitársaim joggal asszociálhatják a Dunába lövetés vészorszakbeli képeit...” (*Ludassy Mária, Élet és Irodalom, 1998. május 29.*)

„...a honi jobboldal történetének a nacionalizmus és a rasszizmus szerves része, és különösen bravúros sebészi teljesítmény szükséges a rút burjánzások kimetszéséhez, hiszen lehet, hogy a beteg egylényegű a daganatával. Vele és általa él.” (*Gerő András, Népszava, 1998. május 26.*)

„Tudom, hogy valamennyiünknek van egy becsomagolt bőröndje, minden eshetőségre. Nem mondom, hogy csomagoljanak ki, hogyan is merném. De talán annyit mondhatok, hogy az ajtó mellől tegyék fel a szekrény tetejére.” (*Lengyel László, Népszava, 1998. június 6.*)

„...igenis lényegi a különbség a MIÉP-et is befogadó jobboldali egység és a Munkáspártot is befogadó baloldali egység hirdetése között. Az előbbi népellenes politika uralmát vezetheti be, az utóbbi egy markáns szociáldemokrata politikai előfeltétele.” (*Gadó György, Népszava, 1998. szeptember 21.*)

„Valami középút kell az elnyomás és a között a már-már mazochista mamlaszság között, amelyet a Horn-kormány – sajnos vesztére – ezzel a bandával szemben tanúsított.” (*Szalai Pál, Magyar Narancs, 1998. október 8.*)

„... egy igen fiatal, összeforrott, célratörő csapat, megszerezte a kormányalakítás lehetőségét. A fordultatos magyar történelemben egyszer került sor valami hasonlóra – igaz, nem demokratikus választás útján –, éspedig 1919 tavaszán, amikor a magyar kommunisták frissen alakult, ugyancsak összeforrott, igencsak célratörő, s éppen ilyen fiatal csapata (Kun Béla 33 éves volt, Lukács György 34, társaik hasonló korúak)... hatalomra kerültek.” (*Litván György, Élet és Irodalom, 1998. június 5.*)

„... az ember megalapozhassa egy nép jövőjét, nota bene egy olyan népét, amelynek ízlése, a közszereplőket illetően, valahol a horthysta megyeházák meg a KISZ KB folyosói között formálódik ki félúton.” (*R. Székely Julianna, Magyar Hírlap, 1998. május 27.*)

„Szóhasználatukban a polgár szó már jó egy éve ugyanolyan tartalmatlan töltelékszó, mint volt korábban a magyar. Ugyanazt jelenti mindkettő: semmit.” (*Szabó Miklós, Népszava, 1998. június 6.*)

„A Fidesznek nincs kulturális háttere, nincs egy írója, nincsenek markáns történészei.” (*Bojtár B. Endre, Kovács Kristóf, Magyar Narancs, 1998. május 14.*)

A kellőképpen tárgyilagosságra törekvő, elfogulatlan elemző számára világossá válik, miben is állt a döntési helyzet lényege. A balliberális sajtónak ez a támadása nem a demokráciákban szokványos érdekkülönbségeknek, hanem a sokkal mélyebben húzódó törzsi (nacionalista-antinacionalista) ellentétnek a tükröződése. Pedig – mint korábban kifejtettem⁵ – a Fidesz nem „zsigeri” okokból kötött ki az ún. nemzeti oldalon; mint jellemzően pragmatikus, modern pártot, nem annyira *kötődések* vonzották, mint amennyire *taszítások* terelték arrafelé: nem volt vevő sem az *univerzalista*, *antinacionalista* liberalizmusra, sem az *internacionalista* posztkommunizmusra (utóbbi akármennyire is maszkot és lényegét váltott a szabadpiacos kapitalizmus hű támogatójaként).

A valódi demokratikus, liberális eszmeiségét továbbra is egyértelműen őrző Fidesz semmilyen tekintetben nem szolgált rá az antiszemitizmus, rasszizmus, nacionalizmus vádjára. Sándor György „humoralista”, aki nyíltan vállalja, sőt – vágyott hídszerepe folytán – egyenesen demonstrálja zsidó származását és katolikusságát, még 1991-ben ezt mondta A Hét műsorában: „Az antiszemitizmus a legnagyobb bűnök egyike, ennél nagyobb csak az, ha ártatlanokat vádolnak meg ezzel.” A Fideszt a balliberális média ártatlanul

vádolta meg. Az antiszemitizmussal (és „társaival”) való nyilvános megbélyegzés (megszégyenítés) a legsúlyosabb, egyben legkivédhetetlenebb támadási formula a politikai küzdőtéren. A Fidesz megértette, hogy nem remélhet kegyelmet: a balliberális sajtó törzsi harcosai fogják megszabni a média nagyobbik felének hangvételt; a jóhiszeműek jobbik esetben csodálkozva, értetlenül hallgatnak, rosszabbik esetben rácsatlakoznak a „politikailag korrekt”-ként eladott, valójában durva, *szélsőséges* hangütésre.

S ez itt a lényeg: az ártatlanul (legalábbis saját vélekedése szerint minden alap nélkül⁶) megtámadott Fidesz szemszögéből a magát mértékadónak beállító balliberális média semmivel nem tűnt kevésbé szélsőségesnek, mint a szélsőségesesség vádjával folyamatosan illetett „nemzeti” („nacionalista”) sajtó.⁷

A mértékadó balliberális sajtón belül is az egyik legkiegyensúlyozottabb és legtekintélyesebb HVG például 1993. novemberében a következő kérdést tette fel Szájer Józsefnek, abból az alkalomból, hogy a Fidesz országos választmányának elnökévé választották: „Egy cseppnyi lelkiismeretfurdalása sincs, hogy Fodor Gábor testén – még drasztikusabban a »hulláján« keresztül jutott ebbe a pozícióba?”⁸

Fidesznek a nemzeti tábor felé való nyitását, e nagy, de voltaképp alaktalan, szervezetlen, s legalább ilyen mértékben csalódott és kiábrándult törzsnek tett gesztusait (üzeneteit) érzékeny fülek és lelkek figyelték és fogadták. E törzs (hazafias) lelkesedésre hajló tagjait mélyen sértette, hogy a mérvadónak, szakszerűnek, korszerűnek hangoztatott balliberális média és politika az ő magyarságuk és nemzetük iránt érzett erősebb kötődésüket bűnként tálalta mind a hazai nagyközönség, mind a külvilág elé. Ez a sérelem fogalmazódott meg abban a gyakran hangoztatott panaszban, hogy saját hazánkban (Magyarországon!) szégyellnünk kell, hogy magyarok vagyunk; lepleznünk kell magyar érzelmeinket, magyar kötődéseinket. Mint ahogy vérig sértette ugyanezt a tábort (törzset) a pápalátogatás „cápalátogatás”-nak nevezése, a Szent Koronához biggyesztett két maszturbáló angyal (egy folyóirat címlapján), vagy épp a korona helyett javasolt micisapka (a nemzeti címeren); s főleg az, hogy a mérvadónak kikiáltott média ezeket a bántó megnyilvánulásokat sose kezelte szélsőségesként. Nem csoda, hogy amikor – az 1998. évi választásokhoz közeledvén – Orbán Viktor a túloldaliak közül először nyilvánította ki kétségeit a tekintetben, hogy az SZDSZ politizálása kellőképpen nemzeti-e, s valóban a haza érdekeit szolgálja-e; vagy amikor erős tárgyalási, sőt, együttműködési hajlandóságot mutatott nemcsak az Magyar Demokrata Fórummal, de a történelmi egyházakkal, különösen a katolikkal, a széteső Kereszténydemokrata Néppárt mérsékeltjeit pedig befogadta soraiba; vagy amikor intenzív kapcsolatépítésbe kezdett a határon túli magyarság képviselőivel; nos, a nemzeti tábor nem egyszerűen figyelemben, érdeklődésben részesítette, hanem kifejezetten hálát mutatott iránta, ráadásul egyre több

szeretettel, egyre nagyobb rajongással. Akik korábban szívesen kiabáltak kígyót-békát a Fideszre, előbb nemes ellenfélként, később barátként, egy idő után pedig a nemzeti becsület megmentőjeként tisztelték. Amikor tehát Orbán Viktorék ott álltak a döntés előtt, hogy továbbra is bízzanak-e a baloldali sajtóban, támaszkodjanak-e az ottani jószándékúakra, vagy ehelyett (a médiaegyensúly megteremtése címén) a másik (nemzeti) oldal sajtóját erősítsék, akkor a kérdésnek egyáltalán nem volt olyan optikája, hogy egy mérsékelt és mértékadó sajtó helyett kellene egy szélsőségeset választani. Próbálja ki a kedves olvasó: tudja-e mértékadónak gondolni és érezni azt, aki folyamatosan becsületébe gázol, és tudja-e szélsőségesnek azt, aki magasztalja. Orbánék persze tisztában voltak azzal, hogy ettől még a teljes baloldal attól fog visszhangzani, az ország miniszterelnöke „köztudottan szélsőjobboldali, antiszemita” sajtóorgánumokat (Vasárnapi Újság, Magyar Demokrata) támogat, tisztel meg és hitelesít szerkesztőségi látogatásaival, interjúival. Miközben a túloldal neves kereskedelmi csatornáinak éveken át egyetlen nyilatkozatot sem volt hajlandó adni. Nyilvánvaló volt gesztus és szándék: Orbán Viktor és a Fidesz teljesen tudatos politizálással egyfelől eleve lemondott az antinacionalista baloldal megszerezhetetlennek tűnő szavazatairól, ennek volt folyománya a baloldali hadállások ellen indított „egészpályás letámadás”; másfelől minden jobboldali szavazatot igyekezett magának beseperni, ennek (is) volt köszönhető az egyre radikálisabb nemzeti retorika (amelynek révén végül még a MIÉP-nek álló szavazatok nagy részét is sikeresen magához terelte). A középen álló, meglehetősen ingadozó tömeg szavazatainak begyűjtésére pedig az erőteljes kormánypropaganda szolgált volna: az elmúlt négy év eredményeinek – és „helyes” választás esetén további négy évek kilátásba helyezett sikereinek – hangoztatása a közszolgálati csatornákon (és nem kevésbé a különféle, közvetlenül a választópolgárokhoz eljuttatott reklámkiadványokban).

A Fidesz markáns politikájának eredményeként markánsan kettévált a magyar média. Az egyik (kisebbik) fele többé-kevésbé nyíltan a Fideszt támogatta. A Napi Magyarország és a régi Magyar Nemzet összevonásával létrehozott, állami hirdetésekkel megtámogatott új Magyar Nemzet többé-kevésbé betöltötte feladatát: világos elkötelezettségével egybegyűjtötte, összetartotta s a Fideszre hangolta a nemzeti érzelmű értelmiség sem nem túl radikális, sem nem túl liberális véleményformálóit. Ugyanezt a ráhangolást a radikálisabb („szélsőségesebb”) körben elvégezte a Magyar Demokrata, a mérsékeltabb („liberális”) körben elvégezte a Heti Válasz. Sokat elárul a Fidesz eltökéltségéről – s bizonyos értelemben lelki állapotáról: kérlelhetetlen ellenségei boldog megfricskázásáról – az a tény, hogy a két hetilap nemcsak hogy jelentős pénzeket kapott működéséhez és fennmaradásához, de a nemzeti örökség részét képező budapesti Andrássy úton jutott – szinte egymással szemben – irigylésre méltóan szép villához.

A kereskedelmi tévékkel és rádiókkal szemben a Fidesz a Magyar Televíziónál és a Magyar Rádiónál építette ki hadállásait. Ebben kezére játszott a MIÉP is, amely – ellenzéki ségére hivatkozva – ugyanannyi helyet követelt magának a közszolgálatot felügyelő kuratóriumban, mint az MSZP; ha ez teljesül, a döntőnköi szervezetben többségbe kerültek volna a Fidesszel szavazók, ezért az MSZP és SZDSZ inkább bojkottálta az ellenzéki közös jelöltállítást; a bíróság döntése alapján azonban a csonkakuratórium léte és működése ugyancsak törvényesnek bizonyult.

A Magyar Televízió és a Magyar Rádió fontosabb vezető posztjait a Fidesszel rokonszenvezők töltötték be. A választások küszöbén Orbánék elérték, hogy az egyik leghallgatottabb, a Fidesszel viszont nem éppen rokonszenvező rádióműsor, a Beszéljük meg – műsorvezetőjével, Bolgár Györggyel együtt – távozzék. A miniszterelnök ugyanakkor a kormányzás második két évében két ízben is meglátogatta a Vasárnapi Újságot. Ezzel, és nyilvános – ugyancsak balra fricskázó – dicséretével („kedvenc rádióműsorom”), nem kevésbé pedig Lakatos Pál eltávolíttatásával elérte, hogy a leghallgatottabb magyar rádióműsor a MIÉP helyett vagy mellett leginkább a Fidesz híveinek (potenciális szavazóinak) számát szaporítsa. A szokásos szerda reggeli interjúk a közszolgálati rádióban pedig elsősorban a habozókat voltak hivatottak megnyerni a kormány és politikája – rajtuk keresztül pedig a Fidesz számára. Ugyanezt szolgálták a Magyar Televízióban kevésbé rendszeresen sugárzott beszélgetések, s az annál rendszeresebb híradások a kormány népszerű (illetve népszerűsítésre alkalmas) határozatairól, programjairól, tetteiről.

A számottevő rádió és tévécsatornák többsége tehát vagy az egyik, vagy a másik oldalra került, akár csak az országos sajtó különféle reprezentánsai, a napilapoktól kezdve a hetilapokig. A két választás között általában mértékletességre, tárgyilagosságra és sokszínűségre törekvő kevéske sajtóorgánum, mint amilyen például a Népszabadság, a választásokhoz közeledvén ugyancsak propagandalappá lényegültek, s ezzel a Magyar Nemzethez váltak hasonlatossá. A kérdés nem úgy tevődött fel, hogy melyik párt, hanem melyik oldal fog, illetve melyiknek kellene nyerni. A baloldali médiatúlsúly mellett a „legkedveltebb napilap” az utolsó pillanatokig megengedhette magának, hogy önállóságát őrizze: kevésbé a balliberális táborból (törzstől), jobban a pártoktól. Mint az egyetlen olyan országos, minőségi (értsd: nem bulvár) politikai napilap, amely valóban csak a (bár kétségtelen, torz) piacról él (azaz magas példányszámának és a bőséges hirdetéseknek köszönhetően), általában minden más versenytársánál többet ad a tárgyilagosságra, legalábbis az elfogulatlanság látszatára. Szemben vele a Magyar Nemzet a nacionalista tábor egyetlen országos napilapja, amelyik a rá nehezedő felelősség és ideológiai nyomás alatt inkább csak a formai korszerűsödésig tudott eljutni, szellemiségében megújulása pillanatától végig meglehetősen zárt (egysíkú) maradt: Fidesz- vagy kormánykritikát a

véleményoldalakon még nyomokban sem lehetett felfedezni. Nos, a választási küzdelem oly mértékig kiéleződött, oly mértékig törzsi háborúság jellegét öltötte, hogy a két tábor médiájának efféle finom különbségei a hajrára teljesen eltűnedeztek.

Egyetlen jelentősebb tévécsatornáról mondható el, hogy igyekezett egyszerre két vasat tartani a tűzben⁹. Ezt pedig a Magyar ATV. Reggeli műsora, a Nap-Kelte – amely azokon a területeken, ahol az adás egyáltalán fogható volt, magasan a legnagyobb nézettséggel dicsekedhetett –, eddigi kalandos élete során (több csatornát is megjárt) mindig erőteljesen törekedett a legkülönbélebb vélemények bemutatására, ütköztetésére. Még ha korlátozott számban is, de olyan (jobboldali) újságírók juthattak szerephez (képernyőre), akik másutt „szélsőségességük”, „szalonképtelenségük”, netán „antiszemitizmusuk” miatt a legkevésbé sem voltak kívánatosak. A Magyar ATV tulajdonosa ugyanezt a műsorpolitikát igyekezett kiterjeszteni az egész csatornára. A demokrácia tizenkettedik évében azonban – különösen a választások árnyékában – lehetetlen volt elérni, hogy olyan sajtóforumot szervezzenek, amelyben kiegyenlített szerephez jut bal- és jobboldal: az előbbi antiszemitázó (olykor nyilasozó) médiakatonái az utóbbi előszeretettel kommunistázó toll- (pontosabban: fegyver-)forgatóit egyszerűen szalonképtelennek – azaz vitára is alkalmatlannak – minősítették. Éppen ezért bekövetkezett az, ami még a kádári időkben sem: a véleményformálásban döntő szerepet játszó médiaelit – csatlakozva a politikai, közéleti megoszláshoz – két különálló részre oszlott, amelyek teljesen elzárkóztak a párbeszédtől, eszmecsserétől. Ugyanazon a csatornán egyik nap (hétfőn) az éppen ellenzéki, antinacionalista médiaharcosok Újságíróklubja futott, másik nap (pénteken) pedig az éppen kormánypárti nacionalisták Sajtóklubja. Más napokon pedig jobbra ugyancsak az antinacionalisták villoghattak; nem véletlenül hívta-hívja a népnyelv Jusst-tévének a Magyar ATV-t. (A választási kampány során a balra billenést még jobban elősegítették a Soros György finanszírozta, kormányellenes fizetett műsorok.) Demokráciánk kezdetlegességét bizonyítja, hogy a baloldali hegemoniához szokott politikusaink, hangos véleményformálóink képtelenek voltak elviselni az egyetlen – annál hatásosabb – jobboldali tévés sajtóforum, a Lovas István vezette Sajtóklub létezését, és főleg, rendkívüli népszerűségét. Olyan nyomást gyakoroltak a csatorna tulajdonosára a műsor megszüntetése érdekében, hogy az különböző ürügyekkel (pl. Bayer Zsolt szereplésének felfüggesztésével, illetve ennek követelésével) többszöri kísérletet is tett erre (amely törekvése azonban, tán nem véletlenül, csak a Fidesz választási veresége, a szocialisták győzelme után vált eredményessé). Egyáltalán nem állítható, hogy a Sajtóklub önmagában megfelelt volna a kiegyensúlyozott, tárgyilagos tájékoztatás követelményének; az viszont annál inkább, hogy a balra húzó médiával szemben az egész nyilvánosság kiegyensúlyozottabbá válása szempontjából fontos szerepet töltött be. A demokráciától, sajtószabadságtól várt termékeny nyilvánosság, amelyben az egymással felelgető-vitatkozó

eszmék és igazságok jótékonyan serkentik, gazdagítják egymást, egyelőre az ideák birodalmában maradt.

Első választás: háború

Másutt (ld. a Háborús helyzet című fejezetet) példák segítségével igyekszem igazolni, hogy a 2002. évi országgyűlési választás valóban törzsi háború jellegét öltötte. A háborús jelenetek javarészt – értelemszerűen – a nagyközönség szeme láttára és füle hallatára, a médiában zajlottak. A két média (médiatudtest) ugyanakkor valamelyest más-más szerepet töltött be.

A baloldali média szerepe teljesen a szokásos volt: szolgálatkészen besegített a balliberális mondandó artikulálásába, a jobboldali mondandó (üzenetek) egyoldalú (lehetőleg taszító) megjelenítésébe. Ugyanezt elvégezte a jobboldali média is, értelemszerűen fordított alapállásban (a jobboldalit artikulálta, a baloldalt torzította); de ezen túl valami mást, többet is tett. Mielőtt erre kitérnénk, leszögezem: a 2002. évi országgyűlési választások eredményeinek alakulásában, a szocialisták győzelmében nem a baloldali média, hanem a politika játszott a főszerepet. Ugyanakkor a jobboldali médianak kulcsszerep jutott abban, hogy a Fidesz kis híján újra megnyerte a választásokat; amit úgy is értelmezhetünk, hogy ha Orbán Viktorék nem tesznek határozott lépéseket a médiaegyensúly megteremtésének irányában (ha nem foglalnak el és nem teremtenek maguknak média-hadállásokat), akkor esélyük sem lett volna saját biztos szavazóbázisuk megerősítésére, s végső pillanatban a teljes mozgósítására.

Minden kettéosztottsága ellenére a hírek szintjén a magyar média többé-kevésbé betölti tájékoztató funkcióját – a bár felemás, mégis létező versenyhelyzetnek köszönhetően. A szocialisták győztesnek bizonyuló kártyája, a sikeres kormány (kormányteljesítmény) képét romboló erős negatív kampány (pl. az ún. kedvezménytörvénnyel összefüggésben a huszonhárom millió román munkavállaló beözönlésével való fenyegetés) a média teljes keresztmetszetében (ha úgy tetszik, mind a két médiában) teret kapott. Akárcsak a szabad demokraták Lop Stop-féle, intenzív, lejárató kampányakciói. Vagy a szélsőjobb előretöréséről, az antiszemitizmus fellángolásáról szóló fenyegetések: „A MIÉP a Fidesz rohamosztaga” – , hangoztatta az MSZP egyik frontembere, s hangja eljutott mindkét médiába. Ahogy a „pozitív üzenetek” is, azaz a gondosan egymásra licitáló – összességében teljesíthetetlen – ígérethalmazok. Miközben, kétségkívül, mindkét média vonakodott attól, hogy a saját táborbeliekről kiderült „disznóságokat” „ragozza” (egyik oldalon pl. Orbán Viktor édesapjának bányaugyét, a másik oldalon Medgyessy Péter lobbizását a Gresham-palota dolgában); a tények, illetve megnyilvánulások teljes elhallgatására azonban többé se itt, se ott nem nyílt mód.

Mi volt az a többlet, amit az országgyűlési választáskor a „nemzeti” média nyújtott? Amin kis híján megfordult a választás eredménye?

Az első fordulóban – az egészen mást jósoló közvélemény-kutatási adatok ismeretében – váratlan vereséget szenvedett a Fidesz MPP, illetve a „nemzeti” oldal. Orbán Viktorék mindent egy lapra tettek fel: demonstrációkkal megmozgatni a jobboldal tartalékait. Nos, hogy ez valóban sikerült, s csaknem győzelemre vezetett, abban két, egymástól gyökeresen különböző kommunikációs közeg játszott meghatározó szerepet. Az egyik a kormány által – áttételesen – ellenőrzött *közzolgálati* szféra, ezen belül különösen a Magyar Televízió, amely teljes egészében közvetítette a lelkes és lelkesítő (az ellenfeleket annál jobban rémisztő) felszólalásokat, demonstrációkat, mozgósításokat. A másik a *magánszféra*, ezen belül pedig az internetes és mobiltelefonos elektronikus levelezés, amelyek révén olcsón és gyorsan lehetett értesíteni ismerősöket és ismerősök ismerőseit.

Második választás: ígéretes csend

Az önkormányzati választásokra az ország túl volt az első száznapos, osztogató kormányprogramon, túl a közzolgálati televízió kormány általi elfoglalásán, túl a Lovas-féle Sajtóklub megszüntetésén, s olyannyira megemésztette a Medgyessy Péter miniszterelnök titkosszolgálati múltját is, hogy többszörösen érintett kormányfőnk a politikusok népszerűségi listáján az élbolyba ugrott. A balra húzó média ismét felvette régi jó szokását, a kormányhatalom helyett az ellenzéket, kiváltképp Orbánt és a Fideszt támadta, de az októberi választások eredménye szempontjából ennek már nem volt különösebb jelentősége. Főszerepet csak akkor és úgy játszhatott volna a politikával szemben, ha egyöntetűen s kérlelhetetlenül kiáll a miniszterelnöki múlt (elhallgatása) ellenében; tudomásul kell azonban venni, hogy ez a média ugyanabban a múltban gyökerezik. Így a döntő szót a politika, s a száz napokra fogékony választók mondták ki. A nemzeti jelképek mentén vívott törzsi háború elcsendesülni látszott. Tán azért, mert jóléti ígéretre a nemzeti retorika nem tud mit mondani? Vagy mert saját média hiányában nem volt mivel mondani?

Természetesen van sajtópiac, van verseny, s ennek a szerepe nem is elhanyagolható. Sok elemében egyetértek egyik jeles médiaszakemberünk alábbi magánvéleményével (amelyet személyes levelében fogalmazott meg, csupán ezért nem említem itt a nevét), azonban a benne foglaltak sem cáfolják azt a tényt, hogy nemcsak a sajtótermékek, médiaműhelyek vonalvezetésében, de a hirdetéseknel is meghatározó szerep jut a törzsi (érzelmi) hovatartozásnak. Nem csak az alant említett számok bizonyítják már önmagukban is, hogy a kétszer nagyobb példányszámú Magyar Nemzetben valóban közel fele annyi hirdetés jelenik meg, mint a Magyar Hírlapban, tehát már ezért sem indokolt „butaság”-nak nevezni Lovas (ezúttal általam is vallott) álláspontját); de egy olyan bizalmas információval is rendelkezem, amely mindennél alaposabban rávilágít az összefüggés lényegére: a hirdetésszervező megkeresésére az egyik legnagyobb és legismertebb hazai vállalkozónk hajlandó volt egymillió forintot adni a Magyar Demokratának, azzal a feltétellel, hogy *nem* hirdeti lapjában a vállalkozó egyetlen cégét sem. Tehát a jeles médiaszakember levele szerint: *„Átvetted Lovas Istvántól azt a butaságot, hogy a sokkal kisebb példányszámú Magyar Hírlap hirdetési bevétele sokkal nagyobb, mint a Magyar Nemzeté. Ez tévedés. A Magyar Nemzet pillanatnyilag nyolcvanezer példányban jelenik meg – néhány napja jártam a győri nyomdában, onnan tudom –, a hirdetési bevétele január-április között 495 millió 176 ezer forint volt. (MédiaFigyelő, 2003. június 4.) A Magyar Hírlap negyvenezer példányban jelenik meg, hirdetési bevétele ugyanezekben a hónapokban és ugyancsak a MédiaFigyelő adatai szerint 438 millió 255 ezer forint volt. A gond inkább az, hogy a Magyar Nemzet lapzártája változatlanul korai, csak most nem Lajosmizse, hanem Győr miatt. Az esti eseményekről csupán harmadnap ad hírt, s ez még azokat az előfizetőket is elkedvetleníti, akik érzelmi okból olvassák. Ha lemondják a lapot, nem a Magyar Hírlapot rendelik meg helyette, mert a Lajosmizsei nyomda okán hasonlóképpen kerül a aktualitást. Hanem inkább a Népszabadságot, amely egy Szikrában dekkoló nyomógép – megspórolja a levilágítás folyamatát – jóvoltából egy órával képes kitolni a lapzártát, s legalább kétórányi előnyben van a másik kettővel szemben. Ráadásul a Népszabadság a múltja ellenére is eljutott oda, hogy minél tágabb körből igyekszik besöpörni a politikai információkat. Ha megnézed a Magyar Nemzetet, akkor talán egyetértesz velem, hogy a szerkesztőség elég szűk körből szedi össze a politikai információkat, s azokat is célzatosan értelmezi. A konzervatív szabadelvű, aki nem rabja az indulatoknak, szívesen veszi, hogy mindkét oldalról tájékozódhat, sőt nemcsak a két nagy szekértáborból, hanem a kisebb partizánosztagokról is. Következésképpen egyre inkább a Népszabadságra fizet elő. Amelynek egyébként szintén csökken a példányszáma, ennek okai azonban messzire vezetnek. Csak annyit említek meg belőlük, hogy a vidéki Magyarországon megnövekedett a tényközpontú Metro jelentősége. Továbbá – kedvenc témám – a megyei napilapok is elszívják az olvasókat az országosoktól. A megyeiek ugyanis nem engedhetik meg maguknak, hogy elfogultak legyenek politikailag. Egy kivétellel minden megyében úgy alakult a helyzet, hogy már csak egy napilap működik, amely nem lehet részrehajló, mert akkor elveszítené a más világnézetű olvasókat. Tapasztalataim éppenséggel arról árulkodnak, hogy az a megyei lapszerkesztő, aki látványosan elkötelezte magát egyik vagy másik nagy párt mellett, előbb-utóbb elveszíti a külföldi tulajdonosok bizalmát, mert veszélyezteti az extraprofitot. Aki tehát a lokális sajtóban szerkesztőként direkt módon politizál, az megbukik. Ez azért elég érdekes fejlemény. Nem is megy Csurka és Lovas fejébe.”*

² Székely Ferenc kifejezése

³ Bernard Goldberg: Médiahazugságok, Fókusz, 2002

⁴ Politikailag korrekt, Balliberális eszmefuttatások határok nélkül, Tóth Gy. László gyűjtéséből, Kairosz Kiadó, 2000

⁵ Törzsi trilógia, Első könyv: Háborús helyzet (Valóban háború?)

⁶ „Szeretnénk rendbe hozni mind az 1604, többnyire elhanyagolt állapotban lévő izraelita temetőt – nyilatkozta a Népszabadságnak (2003. május 28.) Zoltai Gusztáv, a Magyarországi Zsidó Hitközségek (Mazsihisz) ügyvezető igazgatója. „Az előzményekhez tartozik – tette hozzá –, hogy még az Orbán-kabinet alatt született egy megállapodás arról [...], hogy a központi költségvetés évente 35 millió forinttal támogatja a zsidó temetők gondozását.”

⁷ Teljes mértékben igazolja a balliberális törzsi média egyoldalúságra – ha úgy tetszik, szélsőségességre – való fogékonyságát az a tény, hogy a 2002. évi választások megnyerése után a Magyar Televízió új vezetői a mindig is kiegyensúlyozottságra, tárgyilagosságra törekvő Betlen Jánosnak, az Aktuális addigi irányítójának azt mondták, „adjon be műsorötleteket, de belpolitikával ne foglalkozzon”. (Népszabadság, 2002. október 17.)

⁸ HVG, Portré, 1993. november 13.

⁹ Amíg a balliberálisok a Magyar ATV-t teljesen el nem foglalták, s a Lovas-féle Sajtóklubtól kezdve (még a választások előtt) a Stefka István beszélgetéseiig (már a választások után) minden markáns „jobboldali” fel nem számoltak. Ezt követően a Budapest TV vette át az „egyensúlyozó” csatorna szerepét (amely hajlandó volt fizetség ellenében a már Bencsik-féle Sajtóklubot sugározni)